

Az osztrák kormányzat által a neoabszolútizmus idején kibocsátott, igazságszolgáltatásnak 1853-ban meghatározott változásai az ügyészi szervezetre is kihatottak. A definitív szervezés során több helyen a korábban kialakult rendszer véglegesítése nem járt észrevehető változással, mivel a székhely, személyzet nem változott, míg máshol teljes átalakulás következett be: az addigi szerv megszűnt, máshol új alakult, a személyzet kicserélődött, az iratkezelés rendje megváltozott.¹

Az 1854 nyarán, őszén kiadott rendeletek meghatározták, hogy az egyes koronaországokban mely főtörvényszéki kerületben és hol működnek főügyészségek (Oberstaatsanwaltschaft), s ügyészségek (Staatsanwaltschaft). Megszűntek a járásbíróságok melletti ügyészhelyettesi beosztások, továbbá több törvényszékkal együtt az ottani államügyészségeket is felszámolták (pl. Aranyosmarót, Liptószentmiklós, Esztergom, Ipolyság, Nagykálló). A megszüntetett ügyészségek részletes átadás-átvétel keretében fejezték be működésüket: ennek során elszámoltak ügyeikről, felszerelésükről, átadták irataikat jogutódjuknak.²

A főügyészségek továbbra is korábbi székhelyükön tevékenykedtek, a debreceni kivételével, amely 1854 őszén Nagyváradra költözött, és ezentúl ilyen elnevezéssel folytatta működését.

Az újjászervezés során Magyarországon 36, Erdélyben 10, a Vajdaságban pedig 5 államügyészséget jelöltek ki. Általában megyénként alakították meg az új ügyészségeket. Ennek során egyes esetekben az addigi helyettesi hivatal alakult át (pl. Kecskemét, Brassó, Beszterce, Újvidék). A kisebb megyéket egy törvényszék alá vonták így pl. Besztercebányához tartozott Zólyom és Bars, Balassagyarmathoz Nógrád és Hont, Beregszászhoz Bereg és Ugocsa. Néhány esetben a korábbi székhelyeket mellőzve, új településen hozták létre a törvényszéket (pl. Székelyudvarhelyen a korábbi másodosztályú járásbíróság helyébe törvényszék lépett). A Jászkunság továbbra is megőrizte hagyományos különállását, Jászberény székhellyel tovább működött a törvényszék és az államügyészség.³

Az 1854-ben kialakított szervezet fennállása néhány éve alatt keveset változott. Az Észak-Bihar és Szabolcs területére szervezett debreceni törvényszék területéből kiemelték az utóbbi megyét, és 1856-ban ismét felállították Nagykállón a korábban megszüntetett szervezetet, továbbá az 1854-ben létrehozott, de alkalmas helyiség hiánya miatt működését meg nem kezdő szolnoki törvényszék is ekkor jött létre ténylegesen. (Szolnok helyett átmenetileg a kecskeméti törvényszék és ügyészség járt el.)⁴

A definitív szervezés során nagyarányú személyi változásokra is sor került: részint megjelentek az idegen tisztviselők, másrészt az átszervezés önmagában is jelentős mozgással járt.

Az örökös tartományokból származók nagyobb mértékű alkalmazása 1853-ban kezdődött. Feladatuk az itteni tisztviselők betanítását, az ügyek gyorsítását kapták, másrészt a kormányzat jó eszköznek tartotta őket a he-

Nánási László:

Az abszolútizmus államügyészsége Magyarországon 1854 – 1861

lyi magyar nemesség hivatalviselési monopóliumának megtörésére.⁵

A főügyészek egy része áthelyezésre került a bécsi legfelsőbb törvényszékre bírónak, a többieket a császár újra kinevezte addigi szolgálati helyükre. Az új főügyészek korábban is belföldön szolgáló államügyészek, bírák lettek.⁶

Az újjászervezett ügyészségek egy részében megmaradtak az eredetileg kinevezett ügyészek, a megszüntetett szerveknél szolgálatot teljesítőket általában az új egységekhez osztották be, de több helyen feltűntek az osztrák és cseh tartományokból áthelyezettek is. Néhány helyen az addigi bírák és ügyészek váltották egymást.⁷

A külföldiek alkalmazását magyarázza az is, hogy az 1854-ben az egész birodalomban ugyanazon anyagi és eljárási jogszabályok léptek hatályba, így egységes normák alapján működő igazságügyi szervezet jött létre, amelynek tagjai bárhol szolgálhattak. (1859-ben már az 1500 fős magyarországi igazságügyi személyzet majd harmadát tették ki az idegen tartományokból kinevezettek.)⁸

Valamennyi főügyészségen, és általában az államügyészségeken jellemzően egy ügyész és a helyettese szolgált. Ez alól a nagyobb városok voltak kivételek, ahol többen látták el a helyettesi feladatokat (pl. Pesten 5, Pozsonyban, Nagyváradon, Pécsen 3, Temesváron, Aradon 2 fő).

*

Az államügyészség számára legjelentősebb rendelkezés az 1853. július 29-i császári nyíltparancsral kihirdetett büntető perrendtartás volt, amely 1854-ben – néhány hónap eltéréssel – az egész birodalomban hatályba lépett.⁹

A 436 szakaszból álló kódex részletes szabályozását adta a bűnügyek miatti eljárásnak, a résztvevők jogainak és kötelezettségeinek.

Az államügyészséget illetően a 29, 31.§-ok a szervezeti tagozódást és miniszteri alárendeltséget tartalmazták, míg a 30.§ részletesen szólt az ügyészek, a 32.§ pedig a főügyészek feladatairól.

Mivel a kódex a vizsgálóelví volt, így a 2.§ szerint a bíróság hivatalból üldözte a bűnt, amely eljárásba az államügyész indítványával, a perben pedig közvádlói működésével kapcsolódott.

Ennek megfelelően a 35.§ kimondta, hogy a bíróság

kötelessége a törvény által megjelölt esetekben meghallgatni az ügyészt, aki a végtárgyalás feletti tanácskozás kivételével minden ülésen, sőt szavazáson is – bár ilyen jogosítvány nélkül – jelen lehet. Az ügyészi indítványok nem kötötték a bíróságot.

Az előkészítő eljárásban a vizsgálóbíró és az államügyész minden formásától mentesen, kötetlenül érintkezett egymással. A vizsgálóbírónak a 63.§ szerint – késelem veszélyének kivételével – minden fontos cselekményről (szemle, házkutatás, motozás, levéllel foglalat, vádlotti kihallgatás, elővezetési parancs, letartóztatás, vizsgálati fogság elrendelése, végkihallgatás) értesítenie kellett az államügyészt, annak érdekében, hogy ezeken jelen lehessen.

Az ügyész bármilyen kérdésben indítványt tehetett, a fentebbi cselekmények közül – késelem veszélye esetén – többeket (pl. házkutatás, levélvisszatartás, előzetes letartóztatás, a letartóztatott és a bűncselekményről felvilágosítást adni tudó személy kihallgatása) elrendelhetett, és biztonsági szervek (rendőrség, csendőrség, előljáróságok) által foganatosíthatott, mert „ennek gyors és erélyes eljárását szinte a közérdek kívánja”.

A vizsgálóbíró és az ügyész közötti vitában a törvényszék döntött.

A vizsgálat befejeztével a vizsgálóbíró a törvényszék útján küldte meg az államügyésznek az iratokat, akinek 8 napon belül nyilatkozott: további vizsgálatot, megszüntetést vagy perbefogást javasol.

Ezt követően a törvényszék az ügyész részvételével tanácskozást tartott, ahol döntött a vizsgálati eljárás mikénti befejezéséről. Az itt hozott határozat ellen az ügyész – akár a vádlott javára is – fellebbezhetett a főtörvényszékhez.

Ha a törvényszék úgy találta, hogy a vizsgálati eljárás során feltárt adatokból a vádlott megalapozottan terhelhető bűncselekménnyel, akkor perbefogást rendelt, amely határozat pontosan megjelölte a tényállást és minősítést.

E döntés alapján az államügyész a 217.§ szerint a legalább 5 évi börtönnel büntethető cselekmény esetén elkészítette vádiratát, amelyben „a tényállást, bizonyítékokat és gyanúkokokat röviden és velősen kifejezni, a végtárgyalás megtartását kérni, és az idézendő tanúk és dologértők névjegyzékét mellé csatolni” tartozott.

Enyhébb esetekben a perbefogási határozat alapján a vádat a végtárgyalás kezdetén szóban kellett előadni.

Az elnök vezette tárgyalást, melyen az államügyész kérdéseket intézhetett a kihallgatottakhoz és indítványokkal élhetett.

Az államügyész a 249.§ szerint kizárólag az igazságügyminiszter jóváhagyásával „visszaléphetett” a vádtól, és ebben az esetben a 289.§ c) pontja szerint a bíróságnak fel kellett hagynia a további eljárással.

A bizonyítás befejeztével az államügyész „végelődásában” összefoglalta annak eredményét, és ehhez képest indítványt tett a bűnösség és a büntetés kérdésében. Ennek során a perbefogási határozatban foglalt vádat megváltoztathatta. Az e szakaszhoz fűzött magyarázat szerint az államügyész az igazság kiderítésére,

nem pedig a vádlott bűnösségének és büntetés kimondására köteles, ezért áll jogában a vádtól eltérni.¹⁰

A kihirdetett ítélet ellen az ügyész a 295-296.§-ok szerint az „anyagi jogosság” érdekében fellebbezéssel, míg a jogerős döntés ellen – megfelelő okok esetén – perújítással élhetett.

Ezek a szabályok kizárólag a törvényszéki eljárásra vonatkoztak, mivel a járásbírói kihágások esetén a 417.§ kimondta, hogy itt nincs szerepe az államügyésznek.

A 427.§ viszont lehetővé tette az utólagos ügyészi közreműködést, mivel a törvényszéki járásbírói határozat ellen fellebbezéssel élhetett.

A törvény más úton is biztosította ezen ügyekben a járásbírók ellenőrzését: a 436.§ kimondta, hogy negyedévente kötelesek a feljelentéseket és a tett intézkedéseket az államügyésznek megküldeni, aki észrevételeit a főügyész útján a főtörvényszék vagy az igazságügyminiszter tudomására hozta.

A kódex 32.§-a részletesen meghatározta a főügyész eljárási feladatait: a szokásos felügyeleti, utasítási, fegyelmi jogkörökön túl a főtörvényszéken bármilyen periratot megtekinthetett, az itteni tanácskozásokon jelen lehetett, meghatározott körben (pl. kiadatás, bíróság kijelölése, halálbüntetés kiszabása esetén a kegyelem kérdése) indítványt tehetett. Az államügyészségek jelentései alapján rendszeresen tájékoztatta az igazságügyminisztert a főtörvényszéki kerület igazságszolgáltatásáról és büntető intézetek állapotáról.

*

Az államügyészségek átszervezése és az új jogszabályok alkalmazására való felkészítés már 1854 elejétől megkezdődött, amikor az Igazságügyminisztérium és az illetékes főügyész több intézkedést tettek e kérdésekben: így sor került a székhelyek kijelölésére, a járásbírók s majd a helyükbe lépő szolgabírói hivatalok egy ideig tartó párhuzamos működésének szabályozására, a régi ügyek mihamarabbi feldolgozására, a személyzet kijelölésére, a megszűnő hivatalok átadására, illetve az újak működésének megkezdésére vonatkozó utasítások kiadására.¹¹

*

Ebben az átmeneti állapotban érte az igazságszolgáltatást az ostromállapot 1854. május 1-jei megszüntetése, amelytől kezdve a polgári szervek jártak el minden, korábban a haditörvényszékekre tartozott polgári ügyben.

Ezekben a kitüntetett ügyekben a miniszter, illetve a főügyészek számos esetben adtak rendelkezést az eljárásra: így az ostromállapot megszüntetése folytán felmerült eljárási kérdésekről, a haditörvényszékek által elítéltekre az ítélet kihirdetése után háramlott javak elkobzásáról, a forradalmi propaganda pénzjegyei és hitelpapírjai (Kossuth által Angliában nyomtatott forintjegyek, illetve Amerikában készített dollárok) miatti, a forradalomban részesek elleni fellépésről, a felségsértéssel vádoltak elleni eljárásról szóltak e főhatósági határozatok.

Ebbe a körbe tartozott a katonai rögtönítélő bíróságok polgári ügyekben történő hatáskörének megszüntetése is, amelyek addig meghatározott, a közbiztonságot veszélyeztető bűncselekmények (pl. rablás, jogtalan fegyverbirtoklás) miatt jártak el.¹²

Természetesen a közönséges bűnügyek adták alapvetően az államügyészség munkáját. Az új büntető perrendtartás alkalmazása, a hadi törvényszékek feladatainak a polgári hatóságokhoz telepítése és a korábbi kiterjedt szervezet redukálása számos nehézséggel járt a hétköznapokban.

Mivel a megnövekedett bűnügyi feladatokat kisebb szervezet látta el, ezért az ügymenetben óhatatlanul csúszások, késedelmek léptek fel. Emiatt a főügyészek számos esetben utasították beosztottaikat „a hivatalnak lehető legnagyobb erőfeszítéssel kezelése”, a „munka megkettőzése és a restantia feldolgozása”, a „régibb bűnügyek mielőbbi elintézése” végett. Ennek érdekében elrendeltetett a „törvényszékhez nem terjesztett tárgyak mi állapotban létéről minden 14 napban jelentés” tétele. A főügyész ugyanakkor megelőlegezettségét is kifejezte a „tárgyalások sikereiről”.¹³

Az új kódex végrehajtása, a gyakorlatban felmerült problémák megoldása érdekében, és felügyeleti ellenőrzések tapasztalatai nyomán miniszteri és főügyészi rendelkezések adtak támpontot a jogalkalmazáshoz. Így utasítások születtek a törvényszékekkel való érintkezésről, a jelentések formáiról, a rögtönbírói eljárásban való közreműködésről, a régi fenyítőügyekben az új törvény szerinti perbefogásról, a bűnügyi költségek érvényesítéséről, a vádlottak előző elítélésének a vizsgálati iratokhoz csatolásáról, a törvényi minimum alatti indítványok eltiltásáról, a szembesítéseknel a törvényi rendelkezések betartásáról, az ügyészek a bíróság ülésein való részvételéről, az egyformaság érdekében mintaindítványok kiadásáról.¹⁴

A perrendtartás alkalmazása során természetesen kiderültek nehezen vagy nem is teljesíthető feladatok. Ilyen volt a szolgabírák által folytatott járásbírói eljárásokban a felügyelet gyakorlása. Mivel ezek a székhelyen kívül máshol működtek, így a távolságok miatt gyakorlatilag lehetetlen volt a törvényi határidőben hozzájuk eljuttatni a fellebbezéseket. Ezen kívánt segíteni az az igazságügyminiszteri rendelet, amely előírta a szolgabíróknak, hogy ítéleteiket az iratokkal közvetlenül az államügyészhez küldjék, aki jogosítványt kapott fellebbezésének a székhelye szerint járásbíró-sághoz való benyújtására.¹⁵

Az államügyészség feladata volt a perrendtartás 30.§ h/pontja szerint az igazságügyminisztériumot a büntető intézetek fölött a bíróságokkal együtt illető felügyelet gyakorlása.

A 171.§ szerint a törvényszéki elnök köteles volt havonta legalább egyszer a fogházat meglátogatni, a foglyokat a felügyelők távollétében a bánásmód, ételmezés iránt megkérdezni, a tapasztalt hiányokat megszüntetni, a rend, fegyelem, tisztaság iránt intézkedni: „átalában arról gondoskodni, hogy a vizsgálati fogházak szerkezete és foglyokkai bánás tekintetében főnálló különös

szabályok pontosan megtartassanak”.

Az államügyész ezeken a szemléken részt vett, megkapta a napi jelentéseket a foglyok létszámáról, elhelyezéséről. Szükség esetén gondoskodott a foglyok orvosi ellátásáról, az ételmezésre vonatkozó szabályok betartatásáról. A fogvatartásra vonatkozó tapasztalait és a vonatkozó statisztikai kimutatásokat rendszeresen felterjesztette a főügyészhez.¹⁶

A büntetések végrehajtása terén a Bp. 318.§ szerint az államügyészségnek más hatásköre nem volt.

Kivételes feladatként jelentkezett az olykor meghirdetett uralkodói kegyelem végrehajtása. Ennek során az ügyészek indítványozták a vizsgálatok megszüntetését, a megkegyelmezett rabok névjegyzékét felterjesztették a rendőri felügyelet alá helyezés érdekében, a kegyelemre méltónak tartott jó magaviseletű elítéltek „kiszemelésében” közreműködtek. A pesti országos főtörvényszék a Bp. hatálybalépése után kifejezetten elrendelte az egyéni kegyelemért folyamodók esetén az államügyészi nyilatkozat beszerzését.¹⁷

*

A fentiek szerint a véglegesség igényével kialakított igazságügyi szervezet működése csupán néhány évig tartott, mivel a birodalom katonai, diplomáciai kudarcai, és az ezek nyomán kibontakozott belpolitikai válság nyomán a Ferenc József által 1860. október 20-án kiadott uralkodói rendelkezés és az ahhoz kapcsolódó legfelsőbb kéziratok (Októberi Diploma) újra szabályozták a birodalom közjogi viszonyait és intézményeit.

Magyarországot illetően a diploma az 1848-at megelőző helyzetnek megfelelően helyreállította a területi egységet, így visszacsatolásra került a Vajdaság. A centralizmus részleges feladását jelentette a belügyi és igazságügyi minisztériumok magyarországi hatáskörének megszüntetése.

Az ország igazgatására az „ősi alkotmánynak” megfelelő, régi hatóságokat kellett életre hívni: ennek megfelelően Bécsben felállításra került a magyar és az erdélyi udvari kancellária, Budán pedig a Helytartótanács. A megyei önkormányzatok visszaállítására ugyancsak sor került. Az uralkodó ígéretet tett a hagyományos magyar törvénykezési szervek helyreállítására is. A kinevezett kancellárhoz intézett leirat szerint amíg az új hatóságok megalakulnak, a fennálló igazságszolgáltatási szervezetnek kell működnie, a polgári és büntetőjogi rendelkezések pedig hatályban maradnak mindaddig, amíg az érvényes magyar jogot az országbíró vezetésével helyreállítandó Curia és „más alkalmas egyéniségek” javaslatára az országgyűlés meg nem állapítja.

A közigazgatási hatóságok és a törvényszékek ügykezelésében, belső szolgálatában és érintkezésében újra bevezették a magyar hivatalos nyelvet. Sőt, a kiadott főispáni utasítás kimondta, hogy „azon törvényszéki tagokat illetőleg, kik ... a magyart nem bírják” intézkedés „fog tétetni, hogy az illető helyek a törvényszékek szervezéséig is alkalmas, bennszülött egyénnel betöltesenek”. A nyelvhasználatra vonatkozó rendelkezést a

Diploma kihirdetése után azonnal végrehajtották, így az államügyészségek is áttértek a magyar nyelvű iratkezelésre.¹⁸

A hazai igazságügy legfelsőbb irányítása a kancellária feladata lett.

Ennek megfelelően az Igazságügyi Minisztérium értesítette a magyarországi törvényszékeket és államügyészségeket, hogy a velük kapcsolatos hatásköre 1860. november 8-tól a magyar kancelláriára száll át. Így a kancelláriára hárult az igazságügyi szervek felügyelete, a jogszabályok magyarázata, a feloszlatandó császári-királyi igazságügyi szervek ügyei, a polgári és büntető törvénykezési ügyek.

Erdélyt illetően az igazságügyminiszter 1861. január 7-én értesítette a nagyszombati országos főtörvényszéket és főállamügyészséget, hogy ezentúl felterjesztéseiket közvetlenül az illetékes kancelláriához intézzék.¹⁹

Magyarországon és Erdélyben az Októberi Diploma nyomán olyan átmeneti időszak következett, amikor párhuzamosan működött a megszűnő állami, illetve a helyreállt törvényhatóságok által gyakorolt jogszolgáltatás.

A helyreállt törvényhatóságok ugyanis túltették magukat a uralkodói rendelkezéseken. Az 1860–1861 fordulóján tartott közgyűléseiken megválasztották tisztviselőiket – így a tisztviselőket is –, és kimondták az igazságszolgáltatás azonnali átvételét s saját bíróságai megalakítását. A törvényhatóságok több helyen ténylegesen is megpróbálták az igazságszolgáltatási szervek munkáját átvenni, de ennek megakadályozására határozott utasítást kaptak a császári-királyi bíróságok, akár fegyveres erő alkalmazásával is.²⁰

Az országszerte előforduló hasonló jelenségek miatt az 1861. január 16-án kelt császári rendelet hatályon kívül helyezett minden olyan törvényhatósági határozatot, amely a fennálló igazságszolgáltatási szervek munkáját kívánta megszüntetni vagy akadályozni. Egyúttal utasította a törvényszékeket „a még hatályban álló törvényeket és szabályokat” az országbírói javaslatok országgyűlési elfogadásáig „pontosan és lelkiismeretesen alkalmazni”.²¹

Az itt szolgálók viszont a legnagyobb bizonytalanságban voltak, mivel az újjáalakult törvényhatóságok nem tartottak igényt az addigi állami alkalmazottakra. Emiatt a többes igazságszolgáltatási és közigazgatási kar tagjaira működésük befejeztével a rendelkezési állományba helyezés várt.²²

Az átmeneti állapotot tükrözte az is, hogy az 1861. évre az addig rendszeresített formanyomtatványokat, iktatókönyveket már meg sem kapták az államügyészségek. Néhány helyen már a hivatalos megszüntetés előtt befejezték tevékenységüket az állami igazságszolgáltatás szervei.²³

Az addigi szervek felszámolásáról az uralkodó akkor hozta meg döntését, amikor 1861 tavaszára elkészült az Országbírói Értekezlet javaslata, amely megjelölte a helyreállítandó bíróságokat és az alkalmazandó anyagi és eljárási jogi szabályokat.

Az 1861. április 18-án megjelent legfelsőbb elhatá-

rozás szerint az alkotmányos bíróságok 1861. május 1-től kezdik meg működésüket, amikor az addigi bíróságok és államügyészségek megszűnnek. Erdélyt illetően pedig néhány nappal korábban született meg az uralkodói döntés a régi törvénykezési szervezet 1861. április 15-i helyreállításáról, azzal, hogy itt a birodalmi törvénykönyvek hatályban maradnak a törvényhozási változtatásokig.²⁴

Az ügyek átadása során a főtörvényszékek, főállamügyészségek, illetve a nekik alárendelt szervek elnöki iratai a Kancelláriának, míg ügyirataik az illetékes törvényhatóságok részére kerültek átadásra.²⁵

Az addig szolgált bírák, államügyészek egy részét az uralkodó, illetve a Kancellária 1861 tavaszán a visszaállított alkotmányos állami bíróságokhoz (Curia, kerületi táblák, illetve az 1840:XV.tc. 1.§-ával létesített váltótörvényszékek) nevezte ki bírónak, míg a nagy többségük rendelkezési állományba került.²⁶

*

Az abszolutizmuskori igazságszolgáltatási szervezetről és működéséről megállapítható, hogy a feudális kor magyar bíróságainak laza és bonyolult állapotához képest sokkal fejlettebb, az európai polgári ideológia igényeinek megfelelő, korszerű és világosan áttekinthető jogszolgáltatási apparátust és eljárást jelentett. Ugyanakkor ez a szervezet, mivel egy fegyverrel levert országban, idegen jogszabályok alapján, sokszor idegenből jött személyekkel működött, és mivel részese volt a megtorlásnak, általános ellenszenvet és gyűlöletet ébresztett. Az új, ismeretlen, gyakran változó jogrendszerben, a bürokratikus ügyintézés menetében a régi feudális jogon iskolázott magyar közönség egyébként is nehezen igazodott el, és egy kívülről rákényszerített, elviselendő megoldásként élte meg az új állami igazságszolgáltatást.²⁷

Egy nemzedékkel később, alkotmányjogilag kiegyensúlyozott viszonyok között azonban már indultoktól mentesen állapította meg a kortárs szerző, miszerint „ezen különben csak politikailag sötét korszak nevezetes arról is, hogy Magyarországon valamint a közigazgatás, úgy a jogszolgáltatás sosem állott gyorsabb és jobb lábbon, mint éppen ez időszakban”.²⁸ Így az ekkor kialakított megoldások joggal lehettek a kiegyezés után, a polgári magyar állam kiépítése során az új igazságügyi szervezet kialakításának mintái.

*

Melléklet:

AZ ÁLLAMÜGYÉSZI SZERVEZET MAGYARORSZÁGON

1849/51–1854

Pest	Debrecen	Sopron	Eperjes	Pozsony
Pest	Debrecen	Sopron	Eperjes	Pozsony
Kecskemét	Derecske	Kapuvár	Bártfa	
Kalocsa	Székelyhíd		Kisszeben	
Buda	Nagykálló	Győr	Kassa	Nyitra
	Kisvárd	Tata	Gönc	Privígye
	Hajdúböszörmény		Magyaróvár	Torna
	Vágújhely			Szokolca

- latot teljesítő igazságügyi személyzetet. 1859-ben az 1500 fős magyarországi igazságügyi személyzetből már 470 volt a külföldi. Deák: i.m. 186. p.
- ⁹ MOKL 1853/660-791. pp.; Csatskó Imre: Az Ausztriai Császárság számára 1853-ki július 29-én kihirdetett Büntető Perrendtartás magyarázata I-II. kötet Pest 1854.
- ¹⁰ Csatskó: i.m. II. kötet 60. p.
- ¹¹ Kalocsai Áü. iktatókönyve 1854/26: az államügyészi hivatalok átszervezéséről szóló IM rendelet, 77: a vegyes szolgabírói hivatalok életbeléptetéséről szóló IM rendelet szerint a járásbíróságok egyideig megtartatnak, 350: IM rendelet a restancia feldolgozásáról, 357: a főügyész a hivatali átadási jegyzőkönyv mintáját megküldi; Kecskeméti Áü. iktatókönyve 1854/I. 158: szolgabírói hivatalok végleges szervezésekor a jelenlegi törvényszékek mikénti működéséről szóló IM rendelet, 731: a törvényszékek szervezésénél újjal alkalmazott hivatalnokoknak székhelyükön megjelenésére iránt 1640.GP. rendelet, 1854/II. 1: a hivatal megkezdéséről szóló 28/1854.O.St. utasítás. A megszünt Kalocsai Áü. jelentése a hivatal átadásáról a Kecskeméti Áü. javára a 30/1854.O.St. utasítás alapján, PML. IV. 163. 4.doboz.
- ¹² Kalocsai Áü. iktatókönyve 1854/171: az ostromállapot megszüntése folytán a bűnvádi eljárásban felmerült némely kételyek iránti, 172: a rablás elősegítése és jogosulatlan fegyverbirtoklásnak esetei többé nem a katonai rögtönbíróóságokra, hanem a polgári hatóságok illetősége alá tartozásáról szóló, 217: a haditörvényszékek elítelt felségsértőkre az ítélet kihirdetése után háramlott javak elkobzása iránti IM rendelet, 223: a forradalmi propaganda pénzjegyei és hitelpapírjai iránti 1127GP. rendelkezés; Kecskeméti Áü. Iktatókönyve 1854/II. 9: a katonai rögtönbíróóságok megszüntetése, és az ehhez tartozott büntettek körüli eljárásnak az illetékes törvényszékhez ruházásáról szóló 4/1854.O.St. utasítás, 1855: 446.O.St. rendelet az 1848/49. évi forradalomban részesek elleni eljárásról, 2611: 1573.O.St. rendelet a felségsértéssel vádoltak elleni eljárásról.
- ¹³ Kecskeméti Áü. iktatókönyve 1855/ 515, 550, 806, 976. szám alatt iktatott főügyészi rendeletek.
- ¹⁴ uo. 1854/II: 169, 237, 261, 1855/807, 923, 1552, 1891. 3377. szám alatt iktatott főügyészi rendeletek.
- ¹⁵ MOKL. 1856/210-211. pp.
- ¹⁶ Kecskeméti Áü. iktatókönyve 1854/II: 12, 15, 1855/277, 2080, 2279, 2515, 2850. 1994/1855. számú büntővizsgálati jegyzőkönyv PML. IV. 163. 18.doboz.
- ¹⁷ Kalocsai Áü. iktatókönyve 1853/440: a pesti főügyész közli az 1853. október 30-án kibocsátott császári rendeletet arról, hogy az 1848. évi politikai zavarok miatt megkezdett vagy függőben lévő

- bűnvizsgálatok a tettesek ellen megszüntessenek, azzal, hogy rendőri felügyelet alá helyezendők PML. IV. 163. 4.doboz; Kalocsai Áü. iktatókönyv 1854/168: IM rendelet Ófelsége kegyelmi tényének a felségsértés és közszendháborítás eseteire leendő alkalmazása tárgyában, Kecskeméti Áü. iktatókönyv 1852/773: megkegyelmezett rabok névjegyzékének felterjesztése, 1855/232: 325/1855.O.St. rendelet a megkegyelmezendő jó magaviseletű elítéltek kiszemelésére és a főtörvényszékhez felterjesztése tárgyában, 1574: a pesti főtörvényszék rendelete a kegyelmi folyamodványokra való államügyészi nyilatkozatról.
- ¹⁸ A Kecskeméti Áü. iktatókönyve: 1860. október 30-ig a rovatok kitöltését németül, ettől kezdve magyarul végezték.
- ¹⁹ Az Októberi Diplomát és a kapcsolódó uralkodói döntéseket közli: Megyei alkotmányos mozgalmak I-XV. pp.; a hagyományos magyar államszervezet helyreállítására ld. Sashegyi Oszkár: Az abszolutizmus kori levéltár 73-75, 376, 391. pp. Bp. 1965. A Vajdaság visszacsatolásáról az 1860. december 27-i legfelsőbb elhatározás rendelkezett, Sürögöny 1861/I.sz.
- ²⁰ Megyei alkotmányos mozgalmak 74. p.: a pesti császári-királyi főtörvényszék rendelete az írományok tettleges átvételének megakadályozásáról.
- ²¹ uo. XLVI. p.
- ²² A minisztertanács 1861. december 12-i ülésén a magyar kancellár kb. 5000 rendelkezési állományba helyezett hivatalnokról beszélt, akik 40% volt idegen tartománybéli, Deák: i.m. 186. p.
- ²³ A Kecskeméti Áü-en az Októberi Diploma után az 1860. évre rendszeresített iktatókönyvben folytatódott az 1861. évi iktatás, majd ennek betelével az 1859. évi iktatókönyvet vették használatba. Az iktatókönyvben az utolsó, 194. bűnügyi iktatás kelte 1861. március 19, míg a helyébe lépő Pest-Pilis-Solt vármegyei kecskeméti tiszti ügyészenek iktatókönyve már 1861. január 19-i iktatással indul (PML IV. 270.). Varga Endre-Veres Miklós: Bírói levéltárak, Bp. 1989. 396, 426. p.
- ²⁴ Sürögöny 1861/89. 80.sz.
- ²⁵ Varga-Veres: i.m. 397. p.
- ²⁶ Sürögöny 1861/105.sz. 1861. május 2-i legfelsőbb elhatározás az Erdélyben feloszlott törvénykezési hatóságok személyzetének „rendelkezhető állapotba” helyezéséről; 82.sz. Bovankovits József pesti főállamügyészt és Mersits Miklós győri államügyészt a Kancellária kinevezte a Nagyszombati Kerületi Tábla, Hengelmüller Mihály volt soproni főállamügyész, legfőbb törvényszéki tanácsost a Pozsonyi Váltótörvényszék bírójává. 114, 122.sz. cs.kir. bírák kinevezése ítéletáblai, váltótörvényszéki bírákká.
- ²⁷ Bónis-Degré-Varga: i.m. 194. p.
- ²⁸ Kun László: A magyar ügyvédség története 288. p. Bp. 1895

Szabó Szilárd:

Az 1880. évi VI. törvény keletkezése

Miután a Monarchia csapatai bevonultak Bosznia-Hercegovinába, intézkedni kellett a megszállt területek közigazgatásáról. Először egy 1878. szeptember 16-án kelt legfelsőbb elhatározás szólt a területek igazgatásának ellátásáról. Az uralkodó, a közös külügyminiszter előterjesztésére az egyik külügyminiszteri osztályfőnök vezetésével hozott létre egy bizottságot a külügyminisztériumban, ami a közös miniszterekből, illetve a két kormány képviselőiből állt. A

magyar miniszterelnök Jekelfalussy Lajos belügyminiszteri tanácsost nevezte ki, amit a minisztertanács elfogadott. Helyettesévé Ghyczy Emil belügyminiszteri tanácsost nevezték ki.

A miniszterelnök bemutatta a bizottság jelentését a magyar minisztertanács 1878. októberi ülésén. A legfontosabb kérdés az volt, hogy ki vezesse a közigazgatást Bosznia-Hercegovinában. Tisza szerint, amíg okkupációról van szó, a tartományok igazgatását és a költségek viselését csak közösen lehet intézni. Az illetékeség pedig a delegációkat illeti. „Mivel azonban az ily ügyekre vonatkozó intézkedések túlmennek a Delegatiók illetékességi körén, s azoknak hatásköre csakis törvényhozási tény által változtathatók meg (...) mihelyest végleges magyar kormány lesz, a törvényhozástól egy felhatalmazás lenne kieszközölendő arra nézve, hogy a magyar kormány a (...) tartományok ideiglenes közigazgatási szervezetét az osztrák kormánnyal és